

ДОСВІД ПОЛЬЩІ ЩОДО ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

В. І. АРТИШ, кандидат економічних наук, доцент*

Національний університет біоресурсів і природокористування України

E-mail: artishvictor@gmail.com

Анотація. Проведено системний аналіз тенденцій розвитку органічної продукції в Україні та Польщі, який показав, що загальна площа сертифікованих екологічних земель в Україні за досліджуваний період (2006–2016 роки) зросла в 1,7 раза, а в Польщі з 2004 до 2014 року зросла в 12 разів.

Встановлено, що найсуттєвіший вплив на якісні структурні зміни в економічному секторі має адаптація до європейських стандартів, які встановлюють сприятливу систему регулювання агровиробництва, маркування та інспекцію органічної продукції. Саме тому Польща, перебуваючи в Європейському Союзі, має значну перевагу над Україною. Узагальнено систему контролю і сертифікації уповноваженими органами, а також механізм фінансової підтримки органічного агровиробництва. Наголошено на необхідності використання досвіду Польщі з метою екологізації сільського господарства й розвитку органічного агровиробництва в Україні.

Ключові слова: органічне виробництво, агровиробництво, якість, сільське господарство, контроль, сертифікація, фінансова підтримка

Актуальність. Нині в Україні чи не найголовнішим гальмівним чинником розвитку органічного виробництва та вирощування органічної сільськогосподарської продукції є попит на внутрішньому продовольчому ринку. А також розвиток органічного виробництва стримує незавершеність законодавчої та нормативно-правової бази, яка чітко окреслила б державну політику в цій сфері.

Розвиток екологічного сільського господарства в Польщі це складна екологічна система господарювання, яка є взірцем правильної реалізації концепції зрівноваженого розвитку, що має екологічне й соціальне значення. Динамічний розвиток екологічного сільського господарства в цій країні за останнє десятиріччя зумовлений, передусім, підвищенням інтересом сільських товаровиробників виробляти органічну продукцію, а споживачів – купувати екологічно безпечні харчові продукти на внутрішньому ринку й ринках інших країн ЄС. Такі суттєві зміни в польському сільському господарстві відбулися у 2004 р., після вступу країни до Євросоюзу і запровадження спільної аграрної політики ЄС (САП ЄС), адаптації нормативно-правової бази щодо регулювання органічного агровиробництва до європейських стандартів [15].

Позитивний досвід щодо ведення органічного сільського господарства, нагромаджений в цій країні, становить науково-практичний інтерес і потребує належного аналізу з метою його запозичення та запровадження на українському чорноземі з урахуванням особливостей розвитку аграрного сектора економіки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам дослідження становлення й розвитку органічного сільського господарства в Україні та Польщі, виробництва органічної сільськогосподарської продукції та харчових продуктів, формування інституцій для забезпечення екологічних методів ведення сільськогосподарського виробництва присвячені наукові праці відомих українських науковців А. С. Антонця [1], О. Т. Дударя [2], О. А. Письменської [7], а також відомих польських учених: М. Бжезіньського [13], М. Гжибовської [13], Д. Коморовської [11], С. Пілярського [13], Б. Пілярчик [12] та ін. Їхніми дослідженнями сформовано систему знань, яка є науковим підґрунтям сучасних економічних поглядів на проблеми екологізації сільського господарства, що становить науковий інтерес при обґрунтуванні методологічних підходів щодо розвитку цього інноваційного напрямку господарювання в аграрному секторі України та Польщі.

Мета дослідження – здійснити системний аналіз основних тенденцій виробництва органічної продукції в Україні та Польщі, дослідити основні проблеми його розвитку й визначення подальших перспектив його розвитку.

Результати дослідження та їх обговорення. Сприятливі природно-кліматичні умови відкривають перед Україною широкі можливості для переходу на органічне землеробство, що могло б забезпечити нарощування виробництва високоякісних продуктів харчування і для власних потреб, і для перспективних сегментів зовнішнього ринку.

Аналіз результатів дослідження свідчить, що в органічному сільському господарстві України загальна площа сільськогосподарських угідь аграрних підприємств становить близько 1%. При цьому Україна займає перше місце в східноєвропейському регіоні щодо сертифікованої площі органічної ріллі, спеціалізуючись переважно на виробництві зернових, зернобобових та олійних культур. Крім того, у нашій державі сертифіковано 530 тис. га дикоросів [8].

У 2016 р., порівняно з 2006 р., площа сертифікованих органічних земель зросла на 74%, що в абсолютному виразі становить 179 166 га (рис.1), а це значно менше порівняно з сусідньою Польщею (табл.).

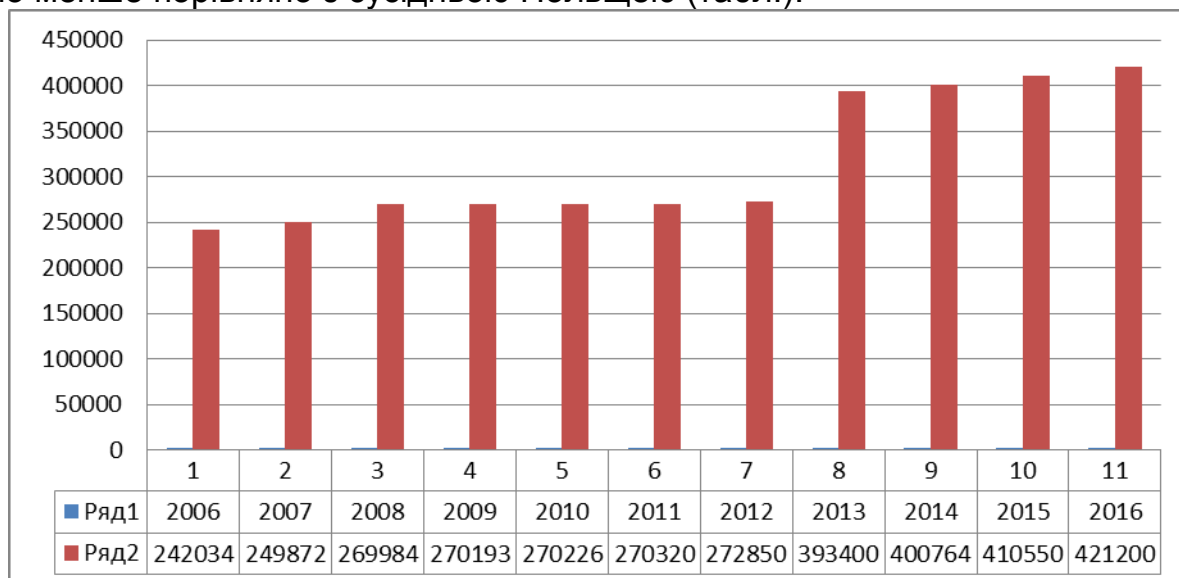

Рис. 1. Площа сільськогосподарських угідь в Україні, сертифікованих відповідно до органічних стандартів у розрізі по роках, га*

*Джерело: власна розробка за матеріалами [10; 6].

Динаміка органічного виробництва в Польщі*

Показники			
Період (роки)	Площа, тис. га	Кількість господарств, тис. од.	Кількість переробних підприємств, од.
2004	82,7	3,8	55
2005	166,3	7,2	99
2006	228,0	9,2	170
2007	287,5	12,1	206
2008	314,8	15,2	236
2009	367,1	17,1	277
2010	521,9	20,9	283
2011	609,4	23,4	260
2012	661,9	24,1	294
2013	669,8	24,3	325
2014	657,9	24,8	484

*Джерело: власна розробка за матеріалами [10].

Відповідно до структури сертифікованих органічних сільськогосподарських угідь, 76,4% займає рілля, 21,3% – пасовища, 1,8% – перелоги і 0,5% – багаторічні насадження. При цьому слід зазначити, що Україна є світовим лідером з виробництва органічного меду та займає провідні позиції за площею сертифікованих угідь: зернові – четверте місце; соняшник – п'яте; олійні культури – п'яте; овочі – дев'яте місце.

Щороку збільшення попиту на органічну продукцію приваблює розширення ринку, а також збільшення кількості господарств. Так, у 2006 р. на території України було сертифіковано 80 підприємств, коли у 2016 р. їх кількість становила 390 – збільшилася на 310 підприємств (рис. 2).

Середній розмір сертифікованого органічного господарства становить понад 2000 га, що ставить Україну вище від Польщі – тільки 25 га [5]. У південній та західній частині України, а також у Полтавській області розташована найбільша кількість підприємств, що займаються виробництвом органічної продукції.

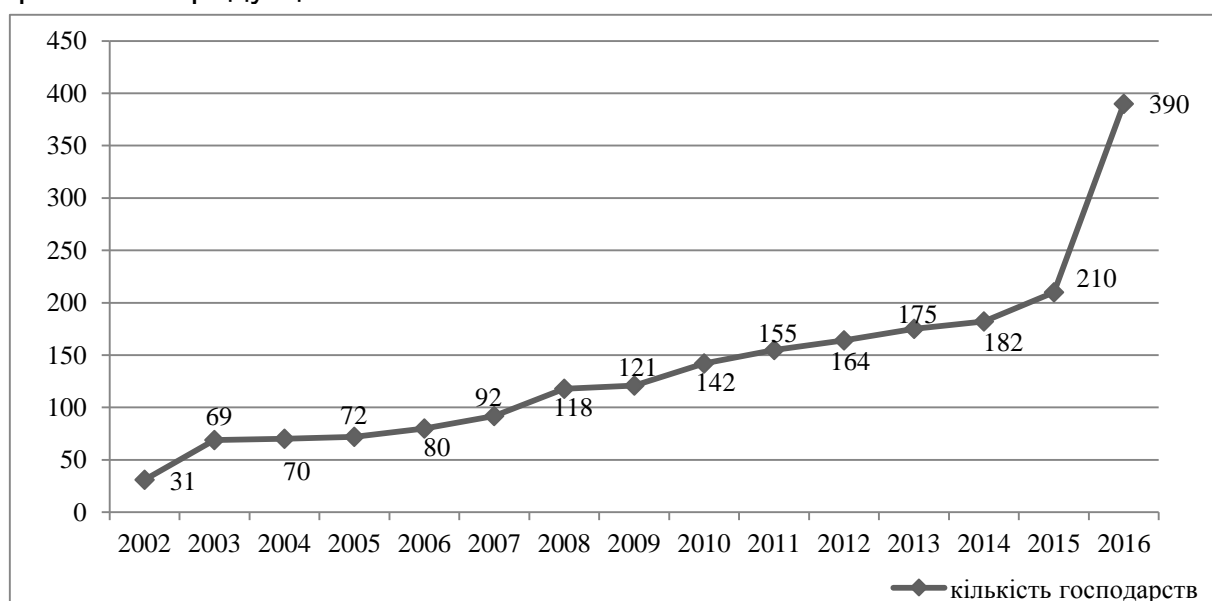

Рис. 2. Кількість сертифікованих органічних господарств України у 2002-2016 роках*

*Джерело: власна розробка за матеріалами [6].

Залежно від цільового ринку збуту, українські виробники проходять сертифікацію згідно з деякими іншими стандартами, зокрема: НОП (NOP, США), Біо Свісс (Bio Suisse, Швейцарія), Біоланд (Bioland, Німеччина), Soil Association (Велика Британія), Натурланд (Naturland, Німеччина) [4].

Існує 19 приватних міжнародно акредитованих сертифікаційних органів, які включені до офіційного переліку сертифікаційних органів для України, які затверджені Єврокомісією (Постанова ЄС 1235/2008). З цього переліку лише сертифікаційний орган “Органік Стандарт” є українською компанією, засновниками якої є українські організації – ключові учасники органічного сектора України; усі інші сертифікаційні органи є іноземними, три з яких мають свої офіси в Україні (ТОВ “ЕТКО Україна”, ТОВ “Контрол Юніон Україна”, Іноземне підприємство “СЖС Україна”) та інші [4].

Так, у сусідній Польщі показники органічного виробництва зростають швидкими темпами (див. таблицю). Важливою ініціативою для розвитку внутрішнього ринку Польщі є щорічний Органічний маркетинговий форум у Варшаві. Його метою є підтримка більш тісного співробітництва в розширеному Європейському Союзі та створення внутрішніх органічних ринків в центральній та Східній Європі шляхом бізнес-зустрічей між підприємцями.

Згідно із державним законодавством Польщі, Міністр сільського господарства і розвитку села надає повноваження сертифікаційним органам, а інспекція торгівельної якості агропродовольчих товарів здійснює нагляд як за сертифікуючими, так і за господарствами, які пройшли акредитацію в Польському центрі Акредитації [14].

Виробники органічної продукції в Польщі отримують державну допомогу одразу за кількома показниками. По-перше, дотується участь фермерів у системах контролю якості харчових продуктів, які за допомогою постійного моніторингу держорганів перевіряють відповідність продукції стандартам ЄС.

Участь у Програмі контролю якості приносить фермеру дохід у розмірі 255 євро на рік. По-друге, допомога виділяється на рекламну та інформаційну діяльність. Передбачена компенсація до 70% витрат на рекламу й розповсюдження інформації щодо органічної продукції. По-третє, компенсуються витрати, пов'язані з переходом від звичайного методу ведення господарства до органічного. При цьому максимальне дотування під час перехідного періоду, яке сягає 461 євро за 1 га на рік, отримують садоводи Польщі. Найменша сума дотацій (66 євро за 1 га на рік) передбачена для багаторічних пасовищ великої площі, які сертифіковані як органічні. Залежно від типу господарства та його спеціалізації пряме дотування господарств, що займаються виробництвом органічної продукції, становить в середньому 240 євро за 1 га на рік [10].

Саме тому в Україні збільшити кількість виробників органічної продукції можливо шляхом державної підтримки (субсидювання, пільгове кредитування, дотації) даної діяльності, особливо у перші три роки. Також важливим інструментом реалізації потенціалу органічного виробництва є запровадження сертифікаційних знаків органічного маркування, пропаганда культури споживання органічної продукції, підвищення рівня життя населення.

Окрім того, українські науковці розрахували обсяги потенційного споживання органічної продукції в Україні на одну особу на рік за видами продукції, а також потенційну ємність ринку органічної продовольчої продукції

на період до 2020 року, яка орієнтовно сягне 41 млрд грн. При цьому частка споживання органічної продукції у загальному обсязі становитиме 12,9%, а за видами органічної продукції подана на рис. 3.

Рис. 3. Прогноз споживання органічної продукції в Україні до 2020 року*
*Джерело: [3].

Для нашої держави, яка має значні площі високопродуктивних земель, це відкриває можливість у недалекому майбутньому стати одним із європейських лідерів у виробництві екологічно безпечних продуктів харчування.

Динамічний розвиток органічного агровиробництва Польщі є взірцем реалізації концепції зрівноваженого розвитку сільського господарства, сільських територій та охорони довкілля.

Нагромаджений позитивний досвід щодо ведення органічного сільського господарства Польщі становить науковий і практичний інтерес для використання його з метою екологізації вітчизняного аграрного сектора, розвитку органічного агровиробництва в Україні.

Не менш важливим стимулюючим фактором є також цільова фінансова підтримка у вигляді дотацій органічних товаровиробників із національного бюджету країни.

Список використаних джерел

1. Антонець А. С. Формування ринку екологічно-безпечної продукції при органічному землеробстві / А. С. Антонець, В. В. Писаренко, Т. В. Лук'яненко, Ю. Г. Писаренко // Економіка АПК. – 2010. – № 2. – С. 57–61.
2. Дудар О. Т. Екологічне сільське господарство Польщі: тенденції розвитку, система контролю та сертифікації / О. Т. Дудар // Економіка АПК. – 2013. – № 9. – С.105–112.
3. Журнал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL <http://www.viche.info/journal/4161/> Органічне землеробство – шлях до продовольчої безпеки.

4. Ініціатива Міністерства аграрної політики та продовольства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://minargo.gov.ua/system/files/8.2%20Basic%20Material%20UKR.pdf>.

5. Національний інститут щодо стратегічних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL <http://www.niss.gov.ua/articles/1292> “Напрямів розвитку органічного виробництва сільськогосподарської продукції в Україні”.

6. Органічне виробництво [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://organic.com.ua/uk/homepage/2010-01-26-13-42-29>

7. Письменська О. А. Розвиток органічного сільського господарства в Європі / О. А. Письменська // Економіка АПК. – 2012. – № 2. – С.141–144.

8. Сьогоднішня / Офіційний сайт Міжнародної Громадської Асоціації “БІОЛан Україна” // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.biolan.org.ua/uk/biolan-ukraine/today>

9. European Organic Farming Statistics [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://organic-Europe.net>

10. FiBL & IFOAM – Organics International (2016); The World of Organic Agriculture 2016. Frick and Boon.

11. Komorowska D. Perspektywy rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce [Електронний ресурс] / D. Komorowska. – Режим доступу : www.ekrol.sggw.waw.pl, 47 s.

12. Pilarczyk B. Marketing ekologicznych produktow zywnosciowych / B. Pilarczyk, R. Nestorowicz // Oficyna a Wolters Rluwer business. Warszawa, 2010. – 183 s.

13. Pilarski S. Rynek zywnosci ekologicznej / S. Pilarski, M. Grzybowska, M. Brzezinski // Seria: Monografie i rozprawy. – Wydawnictwo Wyzszej Szkoły Agrobiznesu w Lomza. 2003. – 199 s.

14. Raport na temat stanu i tendencji rolnictwa ekologicznego w Polsce na lata 1999–2008 [Електронний ресурс]. Główny Inspektorat Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych. – Режим доступу : <http://www.ijhars.gov.pl/pliki/download/eko1999.exe>, 3,6.

15. Wspólna polityka rolna Unii Europejskiej / ABC Unii Europejskiej Przedstawicielstwo Komisji Europejskiej w Polsce, Warszawa, 2004. – S. 27 (1–4).

References

1. Antonets A. S. Pysarenko V. V., Lukianenko T. V., Pysarenko Yu. H. (2010). Formuvannya rynku ekolohichno-bezpechnoi produktsii pry orhanichnomu zemlerobstvi [Formation of the market of ecologically safe products in organic farming]. *Ekonomika APK*. 2. 57–61.

2. Dudar O. T. (2013). Ekolohichne silske hospodarstvo Polshchi: tendentsii rozvytku, systema kontroliu ta sertyfikatsii [] *Ekonomika APK*. 9. 105–112.

3. Zhurnal Verkhovnoi Rady Ukrainy Available at: <http://www.viche.info/journal/4161/> Orhanichne zemlerobstvo – shliakh do prodovolchoi bezpeky.

4. Initsiatyva Ministerstva aharnoi polityky ta prodovolstva Ukrainy Available at: <http://minargo.gov.ua/system/files/8.2%20Basic%20Material%20UKR.pdf>.

5. Natsionalnyi instytut shchodo stratehichnykh doslidzhen Available at: URL <http://www.niss.gov.ua/articles/1292> “Napriamiv rozvytku orhanichnoho vyrobnytstva silskohospodarskoi produktsii v Ukraini”.

6. Orhanichne vyrobnytstvo Available at: <http://organic.com.ua/uk/homepage/2010-01-26-13-42-29>
7. Pysmenska O. A. Rozvytok orhanichnoho silskoho hospodarstva v Yevropi / O. A. Pysmenska // Ekonomika APK. – 2012. – № 2. – S.141–144.
8. Sohodennia / Ofitsiyni sait Mizhnarodnoi Hromadskoi Asotsiatsii “BIOLan Ukraina” // Available at: <http://www.biolan.org.ua/uk/biolan-ukraine/today>
9. European Organic Farming Statistics Available at: <http://organic-Europe.net>
10. FiBL & IFOAM – Organics International (2016); The World of Organic Agriculture 2016. Frick and Boon.
11. Komorowska D. Perspektywy rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce Available at: www.ekrol.sggw.waw.pl, 47 s.
12. Pilarczyk B. Marketing ekologicznych produktow zywnosciowych / B. Pilarczyk, R. Nestorowicz // Oficyna a Wolters Rluwer business. Warszawa, 2010. – 183 s.
13. Pilarski S. Rynek zywnosci ekologicznej / S. Pilarski, M. Grzybowska, M. Brzezinski // Seria: Monografie i rozprawy. – Wydawnictwo Wyzszej Szkoły Agrobiznesu w Lomza. 2003. – 199 s.
14. Raport na temat stanu i tendencji rolnictwa ekologicznego w Polsce na lata 1999–2008 Grownny Inspektorat Jakosci Handlowej Artykulow Rolno-Spozywezych. Available at: <http://www.ijhars.gov.pl/pliki/download/eko1999.exe>, 3,6.
15. Wspolna politika rolna Unii Europejskiej / ABC Unii Europejskiej Predstawicitstwo Komisiji Europejskiej w Polsce, Warszawa, 2004. – S. 27 (1–4).

ОПЫТ ПОЛЬШИ В ОТНОШЕНИИ ОРГАНИЧЕСКОГО ПРОИЗВОДСТВА И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ЕГО В УКРАИНЕ

В. И. Артыш

Аннотация. Проведен системный анализ тенденций развития органической продукции в Украине и Польше, свидетельствующий о том, что общая площадь сертифицированных экологических земель в Украине за исследуемый период (2006–2016 годы) в Украине выросла в 1,7 раза, а в Польше с 2004 до 2014 года выросла в 12 раз.

Установлено, что наиболее существенное влияние на качественные структурные изменения в экономическом секторе имеет адаптация к европейским стандартам, которые устанавливают благоприятную систему регулирования агропроизводства, маркировки и инспекции органической продукции. Именно поэтому Польша, находясь в Европейском Союзе, имеет значительное преимущество над Украиной. Обобщена система контроля и сертификации уполномоченными органами, а также механизм финансовой поддержки органического агропроизводства. Отмечена необходимость использования опыта Польши с целью экологизации сельского хозяйства и развития органического агропроизводства в Украине.

Ключевые слова: органическое производство, агропроизводство, качество, сельское хозяйство, контроль, сертификация, финансовая поддержка

POLISH EXPERIENCE ON ORGANIC PRODUCTION AND PROSPECTS FOR ITS DEVELOPMENT IN UKRAINE

V. Artych

Abstract. A systematic analysis of trends in the development of organic products in Ukraine and Poland was carried out, which showed that the total area of certified ecological lands for the study period from 2006–2016 in Ukraine increased by 1.7 times, and in Poland from 2004–2014 it increased in 12 times.

It is established that the most significant impact on qualitative structural changes in the economic sector is adaptation to European standards, which establish a favorable system of agricultural production regulation, marking and inspection of organic products. That is why Poland, while in the European Union, has a significant advantage over Ukraine. The system of control and certification by the authorized bodies is generalized, as well as the mechanism of financial support for organic agricultural production. The necessity of using the experience of Poland with the purpose of ecologization of agriculture and development of organic agricultural production in Ukraine is emphasized.

Keywords: organic production, agricultural production, quality, agriculture, control, certification, financial support

УДК 336.232; 504.052

СТИМУЛЮВАННЯ СТАЛОГО ВОДОКОРИСТУВАННЯ ЧЕРЕЗ ОBOB'ЯЗKOBІ ПЛАТЕЖІ ЗА ЕКОСИСТЕМНІ ПОСЛУГИ

О. М. ЛАБЕНКО, кандидат економічних наук,
доцент кафедри фіскальної політики і страхування

Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: labenko.a@gmail.com

Анотація. Принцип «забруднювач платить» набуває дедалі більшого значення в податковій системі України, але, незважаючи на це, поки не спостерігається поліпшення стану довкілля та сталого використання природних ресурсів. Рентна плата за спеціальне використання води відіграє регулюючу роль у використанні природних ресурсів та незначну фіскальну роль у наповненні місцевих бюджетів, які, у свою чергу, використовуються для мотивації раціонального використання і охорони природних об'єктів.

Фіскальні інструменти є найбільш дієвими інструментами для регулювання природокористування, які покликані забезпечити вилучення природно-ресурсної ренти на користь власника природних ресурсів. В умовах зростаючого дефіциту природних ресурсів та кліматичних змін, питання їх збереження набуває особливо важливого значення. Рентна плата має відігравати більшу стимулюючу та регулюючу роль у процесі використання природних ресурсів.